ואם נאנו לא מסתברא נהו. אין להם מהלך בעבר זה והולכין על כרחן דרך שפתו הסנית שהרי על כרחן כשהולכין כנגד היער של עכו"ם הסיס והרי הן בריכין לחזור ולעבור לד אחר כשכלתה הקלירה (ג):

תוס' ד"ה אבל. יער שהיה רבה בר רב הונא לפי שאין העליונים והתחתונים קוננין ורבה בר רב נחמן לא היה יודע שכן היה שיהא עליון ותחתון של עכו"ם המושל: **יד הסרים והסגנים.** פסוק הוא בספר עזרא: **תיקון ענפיה.** יתומו ניניו: **לגלגי גפא.** הכל מסייעין לגדול תומת העיר ולהעמיד שעריה שלא יכנס בהם שומרים לעיר: **לגלגי.** שעריס כמו ברכות (דף כח.) טרוקו גלי: **גפא.** סתימת העיר כדתנן לעיל (דף כה:) מלא לחם הגפה גוזלות: **לא בריכי טירופא.** תורתו משמרתו כדכתיב (משלי ו) בשכבך תשמור עליך: (ג) **לבריח דפתיא.** לכרות מעין או בורות למים לשתות: **ואפילו מרגנן.** שהרי גם הם בריכים לשתות. ועל שם כלי שמותין בו משקין שקורין פתיא בלשון ארמי קרי ליה בריח דפתיא: **דלא נפקי בהכלוזא.** שאין יוצאין בעלי בתים עצמן בהכלוזא ובאוכלוסא לחפור שלא גוזין מעות ושוכרין פועלים: **לאו בני מיפק וכו'.** גנאי הוא להן: **לבריח דנהרא.** כשמעלת ברטון ופועלים בה אנשים ומעבירין מרועת המים וכורין ומנקין אותו להעביר מכשוליו: **אפאי מפייעי נענאי.** כשהעליונים מתקינין כנגדן למעלה יש על התחתונים לפייעו שמכשולין העליונים מעכבים מים מלירד ונמלא תיקון העליונים לעזרת התחתונים: **אבל העליונים אין בריכין לפייע אף התחתונים.** כשמתקנין של מטה אינו לעזרת עליונים אלא לרעתם שכל זמן שהמים רצים למטה הנהר מתמעט למעלה והשדות שלהן מתייבשות: **ותילופא נמיא דמיטרא.** כגון בעיר שהמים קשים להרבות טיט ולקלקל את הדרכים ועושין להם חריץ במורד להוריד המים חוץ לעיר אם נתקלקל החריץ כנגד התחתונים וכורין להם העליונים בריכים לפייע אף התחתונים כשכל זמן שלא ירדו המים התחתונים חוץ לעיר יעמדו העליונים במקומן אבל תחתונים אין להן לפייע לעליונים לכרות למעלה שכל זמן שלא ירדו העליונים למטה טוב להן לתחתונים: **ומקנא לעלמה.** בפני עצמה כשמגעת כנגדה אין אחר מספיעה: **המקלקול מים.** מים סרוחין מי מטר: **לגיב אחד.** חריץ מתוקן להוריד מי גשמים וג: **כולן מקנוא עם התחתונה.** מסייעות חומה לתקן כנגדה כדפריסית לעיל: **הלי מלן דלחזיק ברקפא דנהרא.** בשני הפרסיים היה הקרקע מופקר לכל הקודם להחזיק בו ולפרוע למלך טפקא דהוא מס של קרקע. ואם בא אחד ומחזיק על שפת הנהר מקום שהספינות עוגות לגמל וצריך מקום פנוי הרבה לפורקי משאות לספינות ולטוענין מתוכן ומוליכין וזה החזיק לבנות שם בנין או לחרוש ולזרוע: **תלייפא הוי.** שמקלקל מקום לרבים: **אבל סלוקי.** מדינא לא מסלקינן ליה: **והלידנא דכפני פרסאי.** לשון הלוקחין שדות שעל שפת הנהר קני לך השדה עד תוך הנהר מלא נוהר הסוס והלוקחין גודרין גדירן רחוק מן הנהר שלא לקלקל את מקום הרבים ואם בא אחד והחזיק מן הגדר ולמד הנהר מסלקינן ליה לפי שהיא קנויה לבעל הגדר עד תוך המים: **ניני אחי.** שהה העומדת ליקח בטפקא ושדות שני אחים סמוכין זה מכאן ומכאן: **ואי משום דינא דבר מלרא.** אם אינן לא אחים ולא שותפים אלא מכח מלרנות בתין על המחזיק ומומרים אנו היינו מלפיס לקחתה שאנו לריכין לקרקע וטוב לכל אחד לקנות בסמוך לו ולא ליקח במקום אחר: **לא מסלקינן ליה.** דלא אילפת דבר מלרא כלל: **ועשיס היטב והטוב.** דבר שאי אתה נאסר כ"כ שתמלא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המלר להיות נכסיו תלוקין: **אפאי לימלוכי ביה.** שהה היוצאה לימכר ובא אחר ונטל רשות מבן המלרן ות"ל זיל זבון: **נהרדעי אמרי לריך למקני.** דאי לא קנה מיניה מצי אמר ליה משטה הייתי בך כדי להעמידה על דמיס הרחויין לה שאם באתי אני אלל הבעלים היה מעלה לי בדמיס בשביל שאביאה עלי: **השתא דאמרת לריך למיקנייה מיניה.** ת"ל אין קנייני של זה כלום אם אייקר או זול מלרעת ברשותך דבר מלרת אייקר או זול ולא יוסיף ולא יגרע הלוקח מלקבל דמיס שנתן בה דכי אייקר רוותא דבר מלרת הוא וכי זול פסידא דבר מלרת הוא: **ואי לא יהיב מאתן.** דגבי דמאי הוא דאוזיל: **כי מילעי דנכסי.** של מוכר. שדות המוכר מקיפות לה מכל לד: **חזינן אי עידית היא.** דבר העשוי לימכר לעלמו שאינו דומה לשאר שדות הסמוכות לה: **וביניה וביני.** ואין מלרני המוכר יכולים לסלקו שהרי יש ביניהן הפסק:

ואי

ג) ב"ב ח., ג) [שם ז: ח.], ג) כמו מוכלפא פי' המון עם. ערוך, ד) זו היא גירסת הרמ"ס אבל הר"ר ל"ג אמר רב, ה) בכ"י מלוים מיתא רב נחמן ומכאן ואילך בפי' ר"ח ועי' בתוספות, ו) עי' תוספות כתובות לח. ד"ה קלמנה וכו', ז) קידושין מב: וב"ב לא:, ח) כתובות לט: ע"ש תוס'. קדושין מב:.

תורה אור השלם

1 כִּי נָשְׂאוּ מִבְּנֹתֵיהֶם לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְהִתְעָרְבוּ זֶרַע הַקֹּדֶשׁ בְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת וְיַד הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים הָיְתָה בַּמַּעַל הַזֶּה רִאשׁוֹנָה:
עזרא ט ב

2 וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינָיו יְיָ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ וָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֶיךָ: דברים ו יח

הגהות הב"ח

(ג) רש"י ד"ה ואם נאו וכו' כשכלה' הקליצה כ"ל והסל"ד: (ד) ד"ה לבריח הל"ל עם ד"ה ופפי' מרגנן וכו' שמותין בו שקורין כ"ל ומיבא מקרין נממק:

מוסף רש"י

הכל לאגלי גפא. נשערי מומות העיר להניח בהן דלתות. לגלגי, דלתות, כמו טרוקו גלי. גפא, סתימה, כמו מלא לחם הגפה (ב"ב ח.). **לבריא דפתיא.** סתימת מים לבור לשתות שם ועל שם הכלי המונח שם כבור ממיד לשתות בו עופות דלכים, קורוטו פתיא (שם). ואפילו מרבנן. שהכל לריכין למים (שם). דלא נפקא באוכלוזא. שאין הן עומדים יומם בהכרח לחפור, אלא שוכרים פועלים (שם).

ואי לא לא מיסתברא להו רבה בר רב נחמן הוה קא אזיל בארבא חזא ההוא אבא דקאי אגודא דנהרא אמר להו דמאן אמרו ליה דרבה בר רב הונא אמר [1]ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה אמר להו קוצו קוצו אתא רבה בר רב הונא ואשכחיה דקייץ אמר מאן קצייה תקוץ ענפיה אמרי כולהו שני דרבה בר רב הונא לא אקיים ליה זרעא לרבה בר רב נחמן [ט]אמר רב יהודה [א]הכל לאיגלי גפא ואפילו מיתמי [ב]אבל רבנן לא מ"ט רבנן [ג]לא צריכי נטירותא [ג]לבריא דפתיא ואפילו מרבנן ולא אמרן אלא דלא נפקי [ג]באוכלוזא [ד]אבל לאוכלוזא לא דרבנן לאו בני מיפק באוכלוזא נינהו אמר רב יהודה לבריא דנהרא תאני מסייעי עילאי עילאי לא מסייעי תתאי וחילופא במיא דמיטרא תניא נמי הכי [ה]חמש גנות המסתפקות מים ממעין אחד ונתקלקל המעיין כולם מתקנות עם העליונה נמצאת התחתונה מתקנת עם כולן ומתקנת לעצמה [ו]וכן חמש חצרות שהיו מקלחות מים לביב אחד ונתקלקל הביב כולן מתקנות עם התחתונה נמצאת העליונה מתקנת עם כולן ומתקנת לעצמה אמר שמואל האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא חציפא הוי סלוקי לא מסלקינן ליה והאידנא דקא כתבי פרסאי קני לך עד מלי צוארי סוסיא מיא סלוקי נמי מסלקינן ליה אמר רב יהודה [ז]אמר רב האי מאן דאחזיק ביני אחי וביני שותפי חציפא הוי סלוקי לא מסלקינן ליה ורב נחמן אמר [ז]נמי מסלקינן ואי משום דינא דבר מצרא לא מסלקינן ליה נהרדעי אמרי [ח]אפילו משום דינא דבר מצרא מסלקינן ליה משום שנאמר [2]ועשית הישר והטוב בעיני ה' אתא אימליך ביה אמר ליה איזיל איזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקנא מיניה או לא [ט]רבינא אמר לא צריך למיקנא מיניה נהרדעי אמרי צריך למיקנא מיניה [ט]והלכתא צריך למיקנא מיניה השתא דאמרת צריך למיקנא מיניה אי לא קנו מיניה [י]אייקור וזול ברשותיה זבן במאה ושוי מאתן [כ]חזינא אי לבולי עלמא קא מוזילא ומזבין יהיב ליה מאה ושקיל ליה ואי לא יהיב ליה מאתן ושקיל ליה [ט]זבן במאתן ושויא מאה סבור מינה מצי אמר ליה [ט]לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי [ל]הכי אמרי נהרדעי משום דרב נחמן [מ]אין אונאה לקרקעות זבין ליה גריוא דארעא במיצעא נכסיה [נ]חזינן אי עידית היא אי זיבורית היא זביניה זביני

ליקוט ענפיה. שזה היה לומו יער עלמו של פרזיק רופילא ולא היתה ידו בלעל כלל ולכך קילל: **האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא.** קיבל בטפקא מן המלך כדפי' בקונטרס ולהכי קאמר לחזיק ולא קאמר לזבון לתלמידין לקמן זבין בתחתים זבין

מזבינן